

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Anneline Ulfrstad
Postboks 8112 Dep
0032 OSLO

Deres ref.
16/4336-4

Vår ref.
16/991-2/DGI

Dato
16.03.2017

Høringsuttalelse fra Språkrådet til NOU 2016:18 Hjertespråket -- forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk

Språkrådet viser til høringa til *NOU 2016:18 Hjertespråket – forslag til lovverk, tiltak og ordninger for de samiske språkene (Hjertespråket)*. Vi kommenterer først forholdet til den overordnede språkpolitikken, som et bredt flertall i Stortinget sluttet seg til gjennom behandlinga av *St.meld. nr. 35 (2007–2008) Mål og mening – ein heilskapleg norsk språkpolitikk* (språkmeldinga). Vi tar deretter for oss utredningas forslag om et samisk språkråd, jf. avsnitt 19.6, og vil knytte flere seinere merknader til dette forslaget.

I hovedsak kommenterer vi forslagene uten å vurdere økonomiske og administrative konsekvenser eller konkrete lov- og forskriftsendringer.

Språkpolitikken i Norge

Stortingsmelding nr. 35 (2007–2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk* legger føringer for språkpolitikken i Norge. Den formulerer overordnede språkpolitiske mål og fastslår at språkpolitikken er sektorovergripende. Språkrådet skal følge opp språkpolitiske mål, og vi ser det derfor som naturlig å ta utgangspunkt i det språkmeldinga særlig sier om samiske språk.

Hjertespråket kan på de fleste områdene regnes som en særs viktig oppfølging av det arbeidet som Stortinget har sluttet seg til gjennom språkmeldinga. Det er likevel ikke vist til språkmeldinga andre steder enn i en fotnote på side 298. Vi mener det på flere punkter kunne vært relevant å vise til språkmeldinga. For eksempel blir det i språkmeldingas kapittel 10.2 gjort rede for status i 2008 på satsingsområder som terminologiutvikling, særlig utvikling av juridisk terminologi, og samisk språk og IKT. Det kunne vært interessant å kontrastere med status i dag. Viktige tiltak fra det siste tiåret, som handlingsplan for samiske språk og evaluering av språkreglene i sameloven, var skissert i språkmeldinga.

En allmenn språklov

I *Hjertespråket* har utvalget flere forslag til nye eller endrede regler i lover og forskrifter for å styrke stillinga til de samiske språka. Selv om disse reglene vil være viktigst for styrkinga av samiske språk, vil vi også nevne behovet for en allmenn språklov. Både for samiske språk, norsk og de andre språkene Norge har et særlig ansvar for, vil det være viktig å ha en slik felles språklov. Dette er skissert i språkmeldinga, og tre kulturministere (Tajik, Widvey og Helleland) har i spørsmål fra

Stortinget sagt at det arbeides med et forslag til språklav. Språkrådet mener det vil være naturlig å ha med en paragraf om statusen til samiske språk, og at det offentlige har et særskilt ansvar for å verne og fremme de samiske språka. Her jamfører vi med den svenske språklavens ordlyd «skydda och främja». En slik regel vil synliggjøre det ansvaret også myndighetene utenfor det samiske forvaltningsområdet har for å styrke de samiske språkene.

Samisk språkråd (avsnitt 19.6, kapittel 18–19)

I utredninga blir det blant annet pekt på at nedlegginga av Samisk språknemnd i 2011 skyldtes liten aktivitet og manglende evne til å møte de språkfaglige behovene godt nok. Manglende koordinering og dårlig økonomi er trukket fram som grunner for dette (jf. avsnitt 19.5). Samisk parlamentarisk råd pekte i rapporten fra en arbeidsgruppe på at språksamarbeidet burde styrkes både språkpolitisk og faglig og konkluderte med at det er behov for felles samisk språkfaglig organ. Språkrådet mener at opprettelsen av et samisk språkråd er en fornuftig måte å komme dette behovet i møte på.

Vi mener det å organisere samisk språkarbeid i Norge i et samisk språkråd er en god løsning av flere grunner. Samisk språkarbeid er i dag i høy grad prosjektbasert. En slik måte å organisere arbeidet på fører til lite kontinuitet og ro om de lange linjene i språkplanleggingsarbeidet. For å sikre de samiske språkene bedre for framtida mener vi det bør opprettes faste fagstillinger på permanent basis lagt til en organisasjon med riktig kompetanse og myndighet til å utøve språkplanleggingstiltakene. Språkrådet vil også understreke poenget i utredninga om å skille de språkfaglige forvaltningsoppgavene tydeligere fra den daglige politiske styringa.

Språkrådet mener det er viktig å ha en sentral instans som kan samordne informasjon, tiltak og arbeid. I utredninga kommer det fram at samisk språkarbeid i dag foregår på mange arenaer. Det nordiske prosjektet Sámi giellaggáldu ('samisk språkkilde'), som overtok mange av de oppgavene som tidligere var lagt til Samisk språknemnd, ser etter vår oppfatning ut til å favne om mange av de sentrale oppgavene som et nytt samisk språkråd i Norge bør ha, blant annet normerings- og terminologiarbeid. Den erfaringa og kompetansen som medarbeiderne i prosjektet lokalisert til Sametingets administrasjon i Norge har tilegnet seg, bør kunne utgjøre et godt utgangspunkt for et samisk språkråd i Norge. Ulempene med dagens modell er at den er prosjektbasert og dermed ikke sikrer samisk språkplanleggingsarbeid i samme grad som en permanent organisering av fellessamisk språkarbeid i Norge vil gjøre.

Vi mener det bør vurderes å legge enda flere språklige forvaltningsoppgaver til et samisk språkråd enn det utvalget foreslår. Slik kan et samisk språkråd bli et språkfaglig referansepunkt, som også er kjent for ulike myndigheter og for allmennheten. Med utvalgets samlede forslag vil det fortsatt være ulike instanser som har ansvar for språkforvaltninga. Det å samle flere oppgaver i ett språkfaglig organ vil føre til at autoriteten til dette organet styrkes, men det trenger ikke innebære overføring av myndighet. Med et fast samisk språkråd vil det også være enklere for andre institusjoner, som oss, å etablere samarbeid om felles oppgaver og interesser, slik at ressursene kan utnyttes best mulig.

Organisering av språkorgan (avsnitt 19.6)

Det er i dag Sametinget som er myndighet for samisk språkutvikling i Norge (jf. sameloven § 3-12). Det innebærer også ansvar for normeringa av samisk språk og samarbeid om samiske språkspørsmål med sametingene i Finland og Sverige. Utvalget foreslår at Sametingets arbeid for vern og utvikling av samisk språk i Norge helt eller delvis overføres til et internasjonalt fellessamisk organ. Språkrådet vil peke på en viss motsetning mellom dette forslaget og forslaget om å opprette et eget samisk språkråd. Språkrådet ser det som naturlig at et samisk språkråd i Norge nettopp får vern og utvikling av samisk språk som sitt ansvars- og arbeidsområde, men at dette arbeidet må utføres i samarbeid, forståelse og samråd med tilsvarende organ i Finland og Sverige. Selv om utvalget i utredninga legger til grunn at statene finner løsninger som sikrer den fellessamiske språkutviklinga, vil Språkrådet peke

på risikoen ved å gi fra seg råderett over språkarbeidet generelt og språknormering spesielt. Det trenger ikke være noen motsetning mellom et sterkt internasjonalt samisk språksamarbeid som legger føringer for hvordan språknormering av samisk i Norge skal skje, og retten til å avgjøre slike spørsmål innenfor landegrensene.

Terminologiutvikling (avsnitt 19.6)

Utredninga nevner flere arbeidsoppgaver/-felt som naturlig vil høre hjemme blant arbeidsoppgavene i et samisk språkråd. Terminologiutvikling er nevnt som et mulig satsingsområde. Ut fra Språkrådets erfaringer med terminologiutvikling på norsk mener vi dette er en helt riktig prioritering. Samfunnsutvikling og internasjonalisering gjør at det er et stort behov for at det utvikles særskilte termer innenfor alle samfunnssektorer. For små språk er dette en særlig viktig del av språkarbeidet. Termutvikling innen justissektoren er nevnt som et eksempel i utredninga, men langt flere kunne nevnes. En god tilnærming i en eventuell nyorganisering av samisk språkarbeid i et samisk språkråd ville være å definere sektorene der behovet for terminologiarbeid er størst, og arbeide etter en prioritert liste. Erfaringer fra terminologiarbeid for andre språk vil være relevant også for samisk terminologiarbeid, og vi kan nevne at økt satsing på terminologiarbeid og norsk terminologiutvikling gjennom år har gjort at Språkrådet har opparbeidet nøkkelkompetanse på området og jevnlig holder kurs for ulike fagmiljøer. Både terminologi- og normeringsarbeid krever høy spesialisert språkvitenskapelig kompetanse. Dette tar tid å utvikle, og for små språk vil det trolig være relativt få personer som har en slik kompetanse.

Samiske språk

Språkrådet støtter forslaget om å justere sameloven slik at § 1-5 omtaler *samiske språk* istedenfor *samisk*.

Ansvarsfordeling og organisering av samiske språk (kapittel 7)

Språkrådet støtter forslaget om å etablere et tydeligere skille mellom politiske oppgaver og forvaltningsoppgaver som i dag ligger til Sametinget. Her viser vi til vårt generelle forslag over om å samle flere språkfaglige oppgaver i et sterkt samisk språkorgan.

Forslaget om å gi nærmere bestemmelser om offentlige organers forpliktelser til å tilrettelegge for samiskspråklige vil etter vår forståelse kunne knyttes til en allmenn språklov.

Språkområdeordninga (kapittel 8)

Språkrådet støtter utvalgets forslag til språkområdeordning til erstatning for dagens forvaltningsområde for samisk språk. Differensieringa av forpliktelser i de ulike områdekategoriene virker fornuftig. En kartlegging av samisktalende gjennom en hensiktsmessig metode vil bidra til nyttig informasjon om språkutviklinga over tid. Dette er viktig for å kunne følge virkningene av vitaliseringsarbeidet og for å kunne justere og prioritere aktuelle tiltak. Blant annet kan slik informasjon danne grunnlag for inndelinga i språkområder. Vi mener det bør vurderes å legge arbeidet med å utvikle gode vitenskapelige metoder for å kartlegge antall samiskspråklige personer i Norge, og etter hvert gjennomføringa av språkundørsøkelsene, til det foreslåtte samiske språkrådet.

Opplæring i samisk (kapittel 9 og 10)

Opplæring i samisk for barn og unge er avgjørende for at bevaringa og vitaliseringa av samiske språk skal lykkes.

I utredninga blir det pekt på at hovedårsaken til at samelovens språkregler ikke fullt ut oppfylles, synes å være mangel på kompetanse i samisk språk blant ansatte i offentlig forvaltning, og at rekrutteringsgrunnlaget i befolkninga er lite når det gjelder personer med både fagutdanning og kompetanse i samiske språk. Språkrådet mener det er en god løsning å satse på grenseoverskridende

samarbeid for å få et større rekrutteringsgrunnlag både for arbeidsmarkedet og for utdanningsløp som inkluderer samiske språk.

En viktig faktor for å øke kompetansen i samiske språk er at opplæring generelt foregår på samisk, ikke bare i morsmålsfaget eller språkfaget samisk. Språkrådet støtter økt satsing på utvikling av læremidler i flere fag. Også på dette feltet kan grenseoverskridende samarbeid være aktuelt, og utvikling av digitale læremidler er særlig aktuelt med tanke på muligheten for fjernundervisning. Å holde tritt med utviklinga innenfor språkteknologien vil i det hele tatt være særdeles viktig for å bevare samisk som bruksspråk i et moderne samfunn. Det må være en forutsetning at det er mulig å bruke samiske språk i all IKT-sammenheng.

Språkrådet støtter forslaget om å styrke retten til opplæring på samisk utenfor språkbevarings- og språkvitaliseringskommunene ved å redusere minstekravet fra ti til tre elever.

Det vil være behov for informasjon og oppfølging av samisktilbud både i barnehagesektoren, i grunnskolen og i videregående skole. Det kan for eksempel gjelde omfang og kvalitet på språkopplæringstilbud både i og utenfor det offentlige skoleverket. Vi vil spesielt peke på at private aktører i barnehage- og skolesektoren må forpliktes til å tilby opplæring i samisk på linje med de offentlige institusjonene, og at det må følges opp at institusjonene oppfyller sine forpliktelser på dette området. Vi ser det som en mulighet at også et slikt tilsynsarbeid samordnes med øvrige språkforvaltningsoppgaver i et sterkt samisk språkråd.

Språkrådet nevner at dagens regler for opplæring i kvensk/finsk på flere områder følger reglene for opplæring i samiske språk. Norge har et særskilt ansvar også for kvensk. Vi mener derfor det vil være naturlig å vurdere disse reglene parallelt.

Bruk av og tilgang til samisk i offentlig forvaltning (kapittel 11–15)

Utvalget viser til at det er behov for mer tilgjengelig informasjon om både rettigheter og plikter for samiskspråklige innenfor ulike områder av offentlig forvaltning. Vi er enige med utvalget i dette. I et språktstyrkingsperspektiv er det ikke minst viktig å understreke at økt bruk av samiske språk i offentlig forvaltning er viktig for å utvikle samfunnsbærende samiske språk.

Vi støtter hovedmåla som er skissert i kapitlene 11–15. For at disse måla skal nås, er det også viktig å arbeide videre med en handlingsplan, slik at det blir prioritert hvilke tiltak som skal iverksettes først. Det vil for eksempel være svært uheldig om avgjørende opplæringstiltak ikke kan gjennomføres fordi personer med nøkkelkompetanse utfører andre oppgaver.

Samisk språkombud (kapittel 16)

I utredninga blir det foreslått en tilsynsordning for samelovens språkregler i form av et samisk språkombud. Det blir pekt på at et slikt ombud vil kunne stimulere til planmessig oppfølging av forpliktelsene i sameloven og dermed kunne sikre samiskspråklige i språkforvaltningsområdene best mulig betjening på samisk. I tillegg nevnes økt forståelse for samelovens språkregler og muligheten til å synliggjøre problematiske områder og svakheter i lovverket. Språkrådet gir full støtte til en tilsynsordning, men vil også her peke på en alternativ organisering, nemlig at tilsynsmyndigheten kan legges til det foreslåtte samiske språkrådet. Vi viser til at Språkrådet for norsk for eksempel har tilsynsoppgaver for oppfølginga av målloven. I vedtektene for Språkrådet er det også nedfelt tilsynsoppgaver i oppfølginga av språkpolitikken. En slik løsning må ikke innebære at myndigheten blir tatt fra Sametinget, men at det samiske språkrådet forvalter myndigheten på vegne av Sametinget. Å samle disse oppgavene i et nyopprettet samisk språkråd vil også bidra til å gjøre det nye organet godt kjent og synlig blant folk. Det vil være et positivt bidrag til at samisk språkråd i folks bevissthet blir det naturlige organet å vende seg til både når det gjelder spørsmål om innholdet i og

oppfølginga av den samiske språkforvaltninga. Vi tror at færre språklige organ både vil føre til en enklere forvaltning og mulighet for bedre eksponering både i det samiske språksamfunnet og i samfunnet ellers.

Samiske stedsnavn (kapittel 20)

Vi viser her også til høringssvaret fra statens navnekonsulenter for norske stedsnavn i Midt-Norge og Nord-Norge og for kvenske stedsnavn.

Språkrådet støtter utvalget og navnekonsulentene i at dagens tolking av matrikkelforskriftas § 51 og kravet om «et navn som er entydig innenfor kommunen», må endres. Dagens praksis er mange steder til hinder for at samiske navn blir synliggjort som vegnavn. Dette er urimelig. I utgangspunktet mener vi det ville være tilstrekkelig å endre bare tolkinga av *entydig*. Dersom det for eksempel bare finnes én samiskspråklig og én norskspråklig variant av et vegnavn i en kommune, vil begge 'bare kunne tolkes på én måte' (jamfør definisjonen av *eintydig* i Nynorskordboka); referansen vil være unik. Vi er enige med utvalget i at «flerspråklige navn i seg selv ikke skaper større utfordringer enn det samiske navn generelt gjør» (s. 242). Dersom det ikke er nok å endre tolkinga av *entydig*, støtter Språkrådet utvalgets forslag om å presisere «i regelverket at vedtaksmyndigheten kan vedta flerspråklige navn».

Utvalget foreslår å endre § 5 i stedsnavnloven slik at skrivemåten av samiske navn på tettsteder og grender ikke skal vedtas av kommunen, men av Statens kartverk. I dag er reglene om vedtaksmyndighet for ulike typer navn like for samiske, kvenske og norske navn. Språkrådet mener det er en klar fordel om det fortsatt er slik. Regelverket kan fra før virke komplisert, og ulike regler for samiske grende- og tettstedsnavn på den ene sida og kvenske og norske på den andre vil ikke gjøre det enklere. Dersom regelen skal endres, mener vi følgelig at det bør gjøres likt for alle språka. Utvalget mener at fastsetting av skrivemåten for tradisjonelle stedsnavn av denne typen mer er «et faglig spørsmål enn et lokalpolitisk spørsmål», og dette synet har brei navnefaglig støtte, også i Språkrådet. Stortinget har likevel ønsket det slik at skrivemåten av disse navnetypene skal vedtas lokalt.

Utvalget peker på at navn på reinbeitedistrikt er en viktig type navn på administrative områder, og at denne navnetypen ikke er omfattet av nåværende stedsnavnlovgiving. Det foreslår videre å legge til et ledd i stedsnavnloven § 5 som gir Sametinget myndighet til å vedta skrivemåten av navn på reinbeitedistrikt. Vi er enige i at det vil være naturlig å legge en slik vedtaksmyndighet til Sametinget, men vi mener denne regelen nok bør ligge et annet sted enn i stedsnavnloven. Navn på administrative områder eller inndelinger er ellers ikke omfattet av stedsnavnloven, men til dels regulert andre steder. For eksempel er kommunenavn regulert etter kommuneloven § 3-3.

Det foreslås også å endre stedsnavnforskriftas regler for å fastsette språkrekkefølgen «på skilt eller kart o.l.» I dag skal rekkefølgen være «samisk, norsk, kvensk» i det samiske forvaltningsområdet. Selv om denne regelen mange steder har ført til at det samiske navnet blir synlig som det første navnet, er det mulig regelen også kan føre til at en kommune unngår å bli innlemmet i forvaltningsområdet (jamfør Kulturdepartementets høringsnotat fra 16. mai 2016 ved høringa om endring i *forskrift om stadnamn*). Utvalget foreslår å endre denne spesifikke regelen for kommunene i forvaltningsområdet til en allmenn regel om å «ta omsyn til kva som er det opphavlege namnet». Språkrådet er i utgangspunktet positivt til en tillempling av rekkefølgeregelen (jamfør høringssvaret vårt til forskriftsendringene), samtidig som vi spør oss om ikke hensyn til opphavelig navn også kan medføre unødvendige konflikter i de tilfellene der det er vanskelig å fastsette hvilket navn som er eldst. Dersom det blir ny høring om denne regelen, vil vi foreslå at Kulturdepartementet og høringsinstansene også vurderer muligheten for å ha dagens rekkefølgebestemmelser som hovedregel, men med mulighet for at norsk eller kvensk står øverst når særlige grunner taler for det.

Språkrådet støtter utvalgets forslag om at de foreslåtte språkbevaringskommunene, språkvitaliseringskommunene og storbykommunene med særlig ansvar for samiske språk skal ha offisielt samisk kommunenavn.

Vi nevner at ordninga med språkkonsulenter for norske og kvenske stedsnavn er administrert av Språkrådet. Konsulentene gir selvstendige faglige råd etter føringene i regelverket, men ulike myndigheter forholder seg til Språkrådet for informasjon og kontakt. Vi spiller derfor dette inn som en mulig oppgave også for et styrket samisk språkråd.

Vennlig hilsen

Åse Wetås
direktør

Daniel Gusfre Ims
seksjonssjef

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrifter.

Mottakere:

Kommunal- og
moderniseringsdepartementet

Postboks 8112 Dep 0032

OSLO